Impact Factor - 6.261 ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

RESEARCH JOURNEY

INTERNATIONAL E-RESEARCH JOURNAL

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

February - 2019 Special Issue- 105 (C)

मराठी भाषा आणि रोजगाराभिमुख शिक्षण

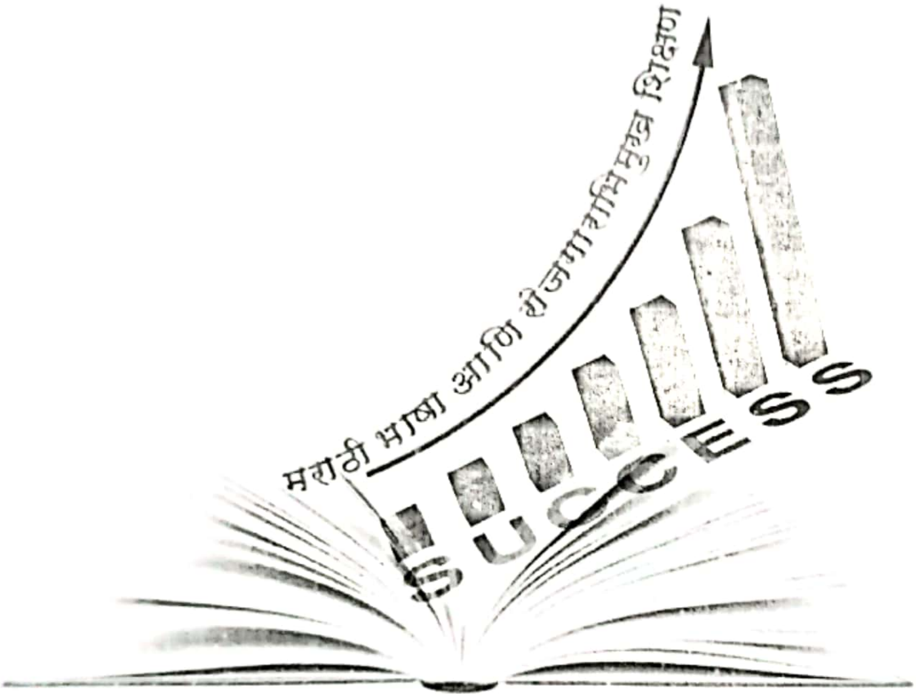

अतिथि संपादक :
डॉ. एस.आर. निंबोरे
प्राचार्य,
कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय,
आष्टी, ता. आष्टी, जि. बीड

विशेषांक संपादक :
डॉ. राजाराम सोनटक्के
सदस्य, मराठी अभ्यास मंडळ
डॉ.बा.आं.म.विद्यापीठ, औरंगाबाद
कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय,
आष्टी, ता. आष्टी, जि. बीड

सहयोगी संपादक :
डॉ. राजकुमार यल्लावाड (परळी वैजिनाथ)
डॉ. दादासाहेब गिऱ्हे (जालना)
डॉ. सोपान सुरवसे (बीड)
डॉ. नवनाथ चौधरी (कडा)
डॉ. गोपीनाथ बोडखे (कडा)
डॉ. बाळासाहेब गावडे (आष्टी)
डॉ. आबासाहेब पोकळे (आष्टी)
डॉ. रमेश खिळदकर (धानोरा)
डॉ. किरण निकाळजे (आष्टी)

मुख्य संपादक :
डॉ. धनराज धनगर

This journal is indexed in :
- UGC Approved Journal
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

Swatidhan Publications

Scanned with CamScanner

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)
Special Issue 105 (C)- मराठी भाषा आणि रोजगाराभिमुख शिक्षण
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
February-2019

मुलाखत : स्वरूप व विश्लेषण

डॉ. वि. दि. धनवे
मराठी विभाग
दादा पाटील महाविद्यालय, कर्जत, जिल्हा– अहमदनगर

प्रास्ताविक :

आज प्रसार माध्यमांच्या क्षेत्रात 'मुलाखत' हा सर्वात लोकप्रिय प्रकार आहे. मुलाखतीचा वाचक, प्रेक्षक, श्रोता वर्ग मोठा आहे. प्रस्तुत शोधनिबंधात 'मुलाखत' म्हणजे काय? व मुलाखतीचे स्वरूप समजून घेताना काही ठळक मुद्दयांच्या अनुषंगाने चर्चात्मक विश्लेषण येथे मांडले आहे. मुलाखत लेखनाचे घटक, मुलाखत कोणाची घेतली जाते. मुलाखतीचे विषय, आशय, तंत्र यशस्वी मुलाखतीच्या कसोटया, मुलाखत घेताना घ्यावयाची काळजी, मुलाखतीमध्ये कोणत्या गोष्टी टाळाव्यात. या दृष्टीने मुलाखतींच्या स्वरूपाचा सांगोपांग विचार येथे केला आहे.

'मुलाखत' : स्वरूप व विश्लेषण :

मुलाखतीचे महत्त्व आता जगात सर्वांनाच मान्य झाले आहे. सुरूवातीच्या काळामध्ये अमेरिका, इंग्लड या सारख्या पाश्चात्य देशांमध्ये मुलाखतीला लोकप्रियता मिळाली. त्यानंतर त्याचे लोन आपल्यापर्यंत येऊन पोहचले आहे. आज मुलाखत हा सर्वांच्याच आवडीचा कार्यक्रम झाला आहे. प्रसारमाध्यमांमध्ये आज मुलाखत हा एक विश्वासार्ह घटक, मानला जातो. एखादया घटना, प्रसंगातील 'सत्य' लोकांपर्यंत आणण्यासाठी त्या घटनेशी संबधित व्यक्तीची मुलाखत घेतली जाते. पत्रकार 'खिस्तोफर सिल्व्हेस्टर' यांनी संपादन केलेला 'इंटरव्ह्युज' हा ग्रंथ पेंग्विन प्रकाशनाने सन १९९३ साली प्रकाशित केला. या ग्रंथामधून जगातील नामवंत व्यक्तींच्या मुलाखती प्रकाशित केल्यामुळे येथूनच पुढे 'मुलाखत' लेखनाला महत्व प्राप्त झालेले दिसते.

मुलाखत हे एक व्यक्तीला समजून घेण्याचे माध्यम आहे. मुलाखतीमध्ये मुलाखत घेणारी व्यक्ती, मुलाखत देणारी व्यक्ती व वाचकवर्ग हे तीन घटक महत्त्वाचे असतात. यावर मुलाखतीचे यश अवलंबून असते. वृत्तपत्र, आकाशवाणी, दूरचित्रवाणी, नियतकालिके इ. साठी घेतलेल्या मुलाखतीचे स्वरूप वेगवेगळे असते. 'मुलखत' हा शब्द 'मुलाकत' या अरबी शब्दापासून बनला आहे. या शब्दाचा अर्थ 'गाठ, भेट किंवा विचारपूस' असा सांगितला जातो. तर दुसरीकडे ऑक्सॅफर्ड शब्दकोशामध्ये श्प्दजमतअपमूश् हा शब्द सन १८६९ साली पत्रकारितेतील संज्ञा ;श्रवनतदंसपेजपब जमतउद्ध म्हणून रूढ झाला. आपल्याकडे श्प्दजमतअपमूश् या संज्ञेसाठी मराठीमध्ये पर्यायी संज्ञा म्हणून 'मुलाखत' हीच संज्ञा वापरली जाते. रिचर्ड किबल यांनी 'मुलाखत' या संज्ञेची ओळख करून देताना ध्द प्दजमतअपमू पे पदजमदजपवदंस ब्वदअमतेंजपवदष् सहेतुक संभाषण म्हणजे मुलाखतद्ध अशी ओळख करून दिली आहे. तर "मुलाखत म्हणजे दोन व्यक्तींच्या संभाषणाचा वृतांत" अशी एक थोडक्यात पण वेधक व्याख्या केलेली आहे.थोडक्यात "ज्या व्यक्तीचे विचार आपल्याला जाणून घ्यायचे आहेत त्यांना भेटून काही प्रश्न विचारून त्यांचे विचार समजून घेणे यालाच 'मुलाखत' असे म्हणतात" असे मो. रा. वाळंबे याचे मत आहे.

'मुलाखत' ही प्रामुख्याने दोन प्रकारे घेतली जाते पहिला प्रकार पूर्व नियोजित मुलाखत यामध्येही तीन उपप्रकार पडतात त्यामध्ये अ) माहिती मिळविण्यासाठी घेतलेल्या मुलाखती ब) कामगिरीची दखल घेण्यासाठी घेतलेल्या मुलाखती क) प्रसिध्द व्यक्तींची मुलाखती इ. तर दुसऱ्या प्रकारात सक्षिप्त व आयत्यावेळी घेतलेल्या

ISSN : 2348-7143
February-2019

मुलाखतींचा समावेश होतो. यामध्ये देखील १. प्रत्यक्षदर्शीची मुलाखत २. धावती मुलाखत ३. जनमत चाचपणी या प्रकारच्या मुलाखतींचा समावेश आहे. मुलाखत हा पत्रकारितेच्या दृष्टीने महत्वाचा लेखनप्रकार आहे. जनसामान्यांपासून ते राजकीय पुढारी, साहित्यिक, कलावंत, अभिनेते, खेळाडू, संशोधक उद्योगपती, प्रगतशील शेतकरी, हुशार विद्यार्थी, अलौकिक पराक्रम गाजवणाऱ्या व्यक्ती, विषय तज्ञ, विविध छंद असणारे व्यक्ती इ. सर्वच व्यक्ती मुलाखतीचा विषय होऊ शकतात. मुलाखतीद्वारे त्या व्यक्तीची तपशीलवार माहिती वाचकांपर्यंत पोहचत असते. प्रश्नोत्तराच्या स्वरूपात मुलाखत घेतली जाते. कर्तृत्ववान माणसांविषयी सर्वांच्याच मनामध्ये कुतुहल असते. आपल्याला ज्यांची मुलाखत घ्यायची असते. ती व्यक्ती त्यांच्या क्षेत्रात नावलौकिक मिळवलेली मोठी व्यक्ती असते. मुलाखत घेणारा त्या व्यक्तींच्या जीवनाचा वेध घेत जीवनातील नाटये, त्याच्या जगण्यातील संघर्ष मांडत असतो. त्या व्यक्तीच्या कार्याची ओळख करून देत असतो. त्याच्या संपूर्ण कार्यावर प्रकाश टाकणे हाच मुलाखतीचा मूळ उद्देश असतो. मुलाखत घेताना मुलाखतकार त्या व्यक्तीला बोलता करत असतो. मुलाखत घेणाऱ्या व्यक्तीलाही ते कौशल्ये अवगत असायला पाहिजे. ज्या व्यक्तीची मुलाखत घ्यायची त्या बाबत मुलाखत घेणाऱ्या व्यक्तीलाही तपशीलवार माहिती असावी लागते. मुलाखत घेताना त्यातील महत्वाच्या गोष्टींवर अचूक निरीक्षण नोंदवले जाते. मुलाखत घेताना त्या व्यक्तीचे वेगळेपण टिपण्याची दृष्टी आणि संभाषणातील मोकळेपणा मुलाखतीमध्ये महत्वाचा असतो. मुलाखतकाराची चिकाटी, विषयाचा अवाका, प्रश्नांतील नेमकेपणा परिपूर्ण अभ्यास यातच मुलाखतीच्या यशाचे गमक आहे. मुलाखतीतील भाषाशैली व आशयामुळे त्या वाचक दर्शकांचे आकर्षण ठरतात. मुलाखत जेवढी रंगात येईल तेवढी तिच्या वाचक प्रेक्षक श्रोत्यांसाठी एक पर्वणीच असते.

संदर्भग्रंथ सूची :

१. सुगम मराठी लेखन, मो. रा. वाळंबे, नितीन प्रकाशन, पुणे, सुधारित आवृती २०१३
२. व्यावहारिक मराठी, डॉ. कल्याण काळे, डॉ, दत्तात्रय पुंडे, निराली प्रकाशन, पुणे, सुधारित आवृत्ती मार्च २०१५
३. व्यावहारिक मराठी, ल. रा. नसिराबादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर

Scanned with CamScanner